

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

Yıl: 2020, Cilt/Vol: 16, Sayı/Issue: 2, Page: 237-250

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Prof. Dr. Sema AY
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr.Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç.Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç.Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof.Dr.Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof.Dr.Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç.Dr.Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr.Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr.Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr.Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALTIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

KOVID-19 PANDEMİSİNİN KENT YAŞAMINA ETKİSİ: KAMUSAL ALAN ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

THE EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON URBAN LIFE: EVALUATIONS ON THE PUBLIC SPACE

Ayşe ÖZCÜ

Bursa Teknik Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Doç. Dr. Gül SAYAN ATANUR

Bursa Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ÖZET

Tarihsel süreç içinde kentlerin nasıl planlandığı, genellikle o dönemde hâkim olan kültürel ve teknolojik eğilimlerin ve hatta büyük krizlerin bir yansıması ile ilişkili olmuştur. 19. yüzyıldaki kolera salgınları, modern kentsel sanitasyon sistemlerinin kullanılmasını sağlamıştır. Sanayileşme sırasında Avrupa'da aşırı kalabalık gecekondu bölgelerinde solunum hastalıklarına karşı bir önlem olarak ışık ve hava ile ilgili konut düzenlemeleri getirilmiştir. Demiryollarının ortaya çıkışı, ulusal kentsel sistemler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve otomobilin seri üretimi, büyük kentsel bölgeler oluşturarak genişleyen banliyölere ve kentsel-kırsal alan arasındaki ayrımın azalmasına yol açmıştır. Son yıllarda, dijitalleşmeyle birlikte kentlerin deneyimleme ve kullanım şekillerinde önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir.

Çin'in Wuhan şehrinde Aralık 2019'da ortaya çıkan ve kısa sürede küresel bir salgına dönüşen KOVID-19'un etkileri hala anlaşılmaya çalışılmakta; krizin şehirler üzerinde fiziksel ve sosyal olarak nesiller boyu yankılanacak izler bırakacağı düşünülmektedir. KOVID-19 salgını kentsel yaşamı hızlı bir biçimde değiştirmiştir. Evde kalmanın salgını önlemede önemli bir yere sahip olması nedeniyle, hafta sonları ve resmî tatillerde sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır. Evden çalışma sisteminin de etkisiyle, kentlerin sokakları boşalmıştır. Bu bağlamda yoğun kullanıcıya sahip kamusal alanların kullanımında da ciddi değişiklikler gözlenmektedir. Bu çalışmada, salgının kamusal alanlardaki etkisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Kovid-19, Halk Sağlığı, Kent.

ABSTRACT

How cities were planned throughout the historical process has often been associated with a reflection of the cultural and technological trends and even major crises prevailing at that time. Cholera epidemics in the 19th century led to the use of modern urban sanitation systems. During industrialization, light and air-related housing arrangements were introduced as a precaution against respiratory diseases in over-crowded slums in Europe. The emergence of railways has a major impact on national urban systems, the mass production of cars has led to the widening suburbs by creating large urban zones and the reduction of the urban-rural divide. In recent years, with evolution of technology and digitalization, it is seen that there have been significant changes in the way cities are experienced and used.

The effects of COVID-19, which emerged in Wuhan, China in December 2019 and turned into a global epidemic in a short time, are still trying to be understood, but it is clear that this crisis will leave traces that will echo physically and socially on the cities for years. The COVID-19 outbreak has already changed urban life. Due to the fact that staying at home has an important place in preventing the pandemic, the curfew restrictions applied on weekends and public holidays. Also working from home made the streets of the cities emptied. In this context, serious changes are observed in the use of public spaces which have large numbers of users before the pandemic. In this study, the effect of the pandemic in public spaces will be examined

Keywords: Public Space, Covid-19, Public Health, Ken

GİRİŞ

Kamu sözcüğü Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde, "Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü" ve "Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme" gibi anlamlara gelmektedir(TDK 2020). Etimolojik olarak Latince "pubis" sözcüğünden türeyen kamusal ifade ise, beraberlik içindeki insanları ve bir topluluğa ait ortak olan her şeyi ifade etmektedir(Gökgür, 2008). Türk Dil Kurumu bu kavramı "kamuyla ilgili" şeklinde tanımlanmıştır.

Habermas kamusal alanı, modern toplumda kamuoyunun biçimlenmesini sağlayan merkezi bir alan olarak tanımlar ve bu alana tüm yurttaşların erişmesinin garanti altına alınmış olması gerektiğini söyler. Habermas'a göre burjuva öncesi toplumsal yapıda emsalsiz bir "kamusal" alan olduğuna dair bir kanıt yoktur. Feodal sistemde sadece temsili bir kamudan söz edilebilir(Olgun, 2017; Habermas, 2000).

Habermas'ın 'temsili kamu' olarak tanımladığı sınıfsal temsilin aktörleri, kralların ayrıcalıklarıyla egemenliğin organları olan feodal erkler, kilise, prenslik ve beyleri içerir. Ancak bir 'kamu alanı olarak değerlendirilemeyecek olan' kamunun temsiliyeti, Rönesans'tan itibaren giderek özelleşerek, sadece monarkta toplanan bir egemenliğin, halktan yalıtılmış ve dar çevrelerde gösterilen bireysel törenleri haline gelir. Kamusal ifade eden bu teatral temsiliyet ancak geniş kesimlerin 'seyri' ile somutlaşır (Fellekoğlu, 2013). Burjuvazinin güçlenmesiyle birlikte kamusal alanların anlam kazandığından bahseden Habermas'a göre; 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde feodal otoriteler bir yandan özel unsurlar, öte yandan kamusal unsurlar halinde bölünmüştür. Kamusal otoritenin kurumları, bürokrasi, ordu ve aynı zamanda kısmen hukuki organlar, prensin özelleşmiş saray alanından bağımsızlıklarını beyan etmişlerdir. Ticaretle ve çeşitli mesleklerle uğraşan kesim ise, kentsel korporasyonlar ve bölgesel örgütler kurmuş oldukları ölçüde sahiden özerk bir özel alan olarak, devletten ayrı duran bir burjuva toplumu alanı geliştirmişlerdir (Özbek, 2004).

Arendt'e göre kamusal alan, farklılıkların ortaya çıktığı, tartışma ve eylemin olduğu siyasetin alanıdır; özel alan ise insanların doğal alanı olarak siyaset öncesi alana karşılık gelir (Onat, 2013). Arendt, kamusal ile özel arasındaki ayrıma Antik Yunan sitesini özelinde sıkça vurgu yapmaktadır. Zira kamusal alanların özel alanlardan ayrımı bu dönemin belirgin özelliğidir. Antik Yunan'da ev/özel olan (idion) ile kamusal olan (koinon) arasındaki fark keskindir; özgür yurttaş ancak evinden çıkarak siyaset ile eylemin yapıldığı kamusal alana adım atmaktadır (Zabacı, 1997).

Sennett(2002)'e göre bu yüzyıl boyunca aile tikel, kamusal olmayan bir alanın merkezi olmaktan çıkarak, kamusal alandan daha yüksek değerler taşıyan, salt kendi başına bir dünya, idealleştirilmiş

bir sığınak görüntüsü veriyordu. İnsanlar kamusal yaşamı ahlaki bakımdan sefil bir yaşam olarak görmeye başlayınca kamusal alanın içeriği boşaltılmıştır. Habermas(2000) bu durumu cemaatten (Gemeinschaft), topluma (Gesellschaft) geçiş olarak adlandırmaktadır. Ortaya çıkan kamusal alan, kamusal ve özeline yeniden tanımlandığı bir uzlaşma ortamıdır. 1914-18 savaşından sonra kamusal alanlar farklılaşma göstermiştir. Kentler sanayi şoku altında değişim gösterirken kamusal alanlar karşılaşma, kendiliğinden gelişen ilişkiler alanına dönüşmüştür. Kamusal alanda daha mesafeli ilişkiler ve kişisel gözlem hakimdir. Buna paralel olarak özel alan, ailevi değerler yaygınlaşmış ve toplumda kendini koruma, içe dönüş duygusu gelişmiştir (Gökgür, 2008).

Antik çağdan bu yana insanlık tarihinde bulunan ve her dönemde farklılaşarak da olsa varlığını koruyan kamusal alan; insanlık tarihinin karşı karşıya kaldığı en büyük salgınlardan biri olan KOVID-19 pandemisiyle birlikte yeni bir sürece girmiştir. Kentsel hayatı ve toplumların yaşayış biçimlerini derinden etkileyen pandeminin güncel durumda kamusal alan kullanımına da büyük etkileri olmuştur. Bu etkilerin olumlu ya da olumsuz sonuçlarının kalıcı olup olmayacağı ise önümüzdeki dönemde bilim dünyasının temel tartışma konularından biri olacaktır. Bu çalışmada kamusal alan kavramı ve tarihsel gelişimi incelenmiş, KOVID-19 salgınının kamusal alana etkileriyle ilişkili sorular sorulmuş ve cevaplar aranmıştır.

1. Kamusal Alanın Tarih İçindeki Gelişimi

İnsanlık tarihinde tarımın gelişimiyle, tarlalara sürekli yakın olma zorunluluğu dayanıklı yapıların inşasını gerekli kılmıştır, bunun sonucunda ilk olarak köyler, sonra kasabalar daha sonra da kentler ortaya çıkmış ve toplumsal bir aradalığın artmasıyla birlikte yapı tipolojisine yeni eklenmeler (evler, ambarlar, tapınaklar, yönetim binaları gibi) meydana gelmiştir. M.Ö. kurulan bu tarım kentlerinde, kentsel dokunun çok yoğun olduğu ve evlerin birbirlerine bitişik olarak inşa edildiği görülür. Hiç sokak, cadde ya da kamusal alan olmayan bu kentlerde zaman zaman avlulu, birbirlerine yapışık evler bulunur (Roth, 2000; Gökgür, 2008).

Antik Yunan'da görülen ilk kamusal açık alan diyebileceğimiz agora, Yunan kentinin komünal yaşamının kalbiydi; bu açık alanda ticaret ve öğretim yapılıyor, polis işleri (politika) tartışılıyordu. Etimolojik olarak '*agerein*' sözcüğünden gelen agora kelimesi Yunanca "toplamak" anlamına gelmektedir (Dickenson, 2017; Gökgür, 2008).

Atina'da başlangıçta agora, özel evler ve dükkanlarla tanımlıydı, ama M.Ö. üçüncü yüzyılda mallarını satan zanaatkarlara barınaklık yapan stoalarla ve barınaklarla tanımlandı. Agoranın arasına serpiştirilmiş halde kamu binaları ve polis meclisi *boule* için *bouleuterion* bulunuyordu (Roth, 2000).

Yunan agorasıyla aynı işlev gören Roma forumu, kültürel olarak kentin kalbiydi. Forum da agoralar gibi stoa ve kamu yapılarıyla çevrelenmiştir ancak agoradan farklı olarak forumlar istişare alanı olmaktan çıkmış; tiyatro, sirk ve odeonlara bağlanan birer eğlence alanına dönüşmüştür (Dickenson, 2017; Roth, 2000).

Ortaçağda kamusal alan kavramı büyük değişiklik göstermiştir. Kamusal alanın antikitedeki rolünden ortaçağda söz edilemez, çünkü monark bir yapıya sahip toplumda halka söz hakkı tanıyan demokratik bir sistem yoktur. Fransa ve İngiltere'deki soyluların egemenliklerini kaybetmesiyle güçlü merkezi monarşiler ortaya çıkmış, şehirlerin işgalcilere karşı korunaklı olabilmesi için duvarlar inşa ettirilmiştir. Bu duvarların içinde sınırlanmış olan ortaçağ kenti bir ticaret yeri olarak öne çıkmış, bir veya daha fazla pazar yeri, şehrin ana kamusal alanları olarak ticarete ayrılmıştır (Smith ve Gadeyne, 2016).

14. yüzyılda Rönesans'ın ortaya çıkışıyla birlikte kentlerde önemli değişiklikler olmuştur. Antik Roma uygarlığının eserlerine dönüş, zenginleşmiş tüccarların sanata ve kente daha çok ilgi göstermesiyle devam

etmiştir. Rönesans'ta meydan, form açısından son derece simetrik bir biçimde planlanmıştı (Şekil 1). Oran ve uyumun önemi, bu meydanları çevreleyen binaların düzgün cephelerinde görülebiliyordu. Çoğunlukla caddeler belli bir merkezde toplanıyor ve sonrasında simetrik bir biçimde dağılıyordu. Kentler bu cadde ve meydanların çerçevesinde anıtsal bir kimliğe bürünüyor (Smith ve Gadeyne, 2016).

17. yy boyunca limanlar ve başkentler önemli ölçüde büyümüşür. 18. yy sonunda mekanın ekonomik-siyasi amaçlarla düzenlenmesi, oluşan politik kamusal atmosferi yansıtır (Felekoğlu, 2013). Kentsel yönetim ve mimarlığın politik ve sosyal bir araç olarak kullanımı, kamusal alanın yeniden yorumlanmasına ve farklı bir işlev kazanmasına yol açmıştır. Kamusal alan artık kolektif bir varlık değildir. Hem siyasi hem de ekonomik boyutlarda, gücün yeni yüzünü temsil etmek için yeniden tasarlanmış, kamu binaları ve yerleşim bölgeleriyle yeniden yapılandırılmıştır. Kral Leczinski tarafından 17. yüzyılda yaptırılan Nancy şehri, bu dönem şehircilik anlayışının ve siyasi erkin tasarıma etkisinin önemli bir örneğidir (Roth, 2000; Smith ve Gadeyne, 2016).

19. yüzyılda yaşanan demografik hareket, kentsel alanı değiştiren önemli bir etken olmuştur. Özellikle kırsal kesimde yaşanan kıtlık, kırsal mülk sahipliğinin yeni biçimi, tarımsal üretimin kapitalistleşmesi, sanayileşme gibi nedenler göçe yol açan etmenlerdir (Felekoğlu, 2013). Göçlerle birlikte aniden artan nüfusun kent içindeki dağılımı isyan ve karışıklıklara yol açar. Bu isyan ve karışıklıkların önüne geçebilmek adına Georges-Eugène Haussmann, Louis Napoléon tarafından Paris kentini yeniden inşa etmek üzere görevlendirilir. İsyanları önleyebilmek için, Haussmann, kentin Ortaçağ'dan kalan merkezini tamamen yıktırıp; geniş ve ağaçlarla sınırlanmış yeni bulvarlar yaptırmıştır. Kentte yeni irili ufaklı birçok parkla birlikte şehrin doğu ve batı uçlarında, Haussmann'ın 'kent akciğerleri' olarak nitelendirdiği iki büyük park oluşturulmuştur (Roth, 2000; Smith ve Gadeyne, 2016).

Sanayileşmeyle birlikte, kentsel mekânda ekonomik faaliyetler sanayi zonları” ve “ticari zonlar” olarak gruplaşma göstermiştir. Bununla birlikte ulaşımda görülen gelişmeyle, kentlerde konut-işyeri ilişkisi giderek kamusal alandan kopmaya başlamıştır. 20.yüzyılın başında Garnier tarafından geliştirilen “Sanayi Kenti” modelinde özellikle yayalara dikkat çekilmiş, konut alanlarının en azından yarısının yeşil alanlara ve yaya alanlarına ayrılması fikri savunulmuştur. 1933 yılında Le Corbusier tarafından ortaya konan Atina Kartası, geleneksel kamu alanlarını birer dolaşım, yayalaştırma, alışveriş ve gösteri alanlarına indirgemıştır. Boş alanların basit bir donatı mantığıyla tasarlandığı kamusal alanlar yalnızca birer hareket alanı veya ortak kültürel miras alanlarına dönüştürülmüştür. Modern şehircilikle birlikte kamusal alan geleneksel biçimiyle algılanmaktan uzaklaşmıştır. Le Corbusier'nin önerdiği modern kentte tarihi öğeleri barındıran “koridor sokaklar” -Le Corbusier bu kavramı dar sokaklar ve bu alanda bulunan

güneş ışığından çok yararlanan yüksek binalar için kullanmıştır- ve meydanlar yerlerini gökdelenlere bırakmıştır (Gökgür, 2008).

Kamusal alanın modern içeriğini kazanması, ulus-devleti oluşturan unsurlarla gerçekleşir. Bu sürecin karakteristiklerinden birisi kamunun (kamusalın da) karşısında özel alanın yeniden tanımlanmasıdır. Modern devletin (ulus-devlet) oluşumunda ‘devletle toplumu ayıran çizgi, kamusal alanla özel alanı da birbirinden ayırır’. Bu dönemdeki siyasal gelişmelerle kamusal topluluğu oluşturan kesim, artık özerkliklerini elde eden özel şahısları tanımlar. Kamusal alanın işlevi de değişir. Vatandaşlık haklarıyla donanan bireylerin oluşturduğu kamusal topluluğun ‘kamu erkini kamuoyu önünde meşrulaşmaya zorlamaya yöneldikleri bir forum’ olarak ekonomi ve devletten ‘kopuk’, ayrı bir alan haline gelir; ‘Publicum halka, subjectum özneye, hükümetin tebaası ise onun sözleşme ortağına dönüşür’ (Habermas, 2000).

Özel sektörün kent mekânının üretimindeki payının artmasını izleyen bu dönemde kamusal mekanların niteliklerinde değişimler görülmeye başlamıştır. Özel sektörün halka genel bir hizmet üretmekten çok kendi paydaşlarına olan sorumluluklarının ön planda olduğu düşünüldüğünde, ortaya çıkan büyük projelere ait kamusal mekanların -hala ortak alanlara ihtiyaç duyulduğu kabul edilmekle birlikte- işlevsel ara mekanlara dönüştüğü, erişimlerinin sınırlandırıldığı görülmüştür. Kamu ve özel sektörün birbirleri arasındaki ilişki biçimleri ve kendi öz nitelikleri değiştikçe, bu yapının kamusal mekana yansımaları da değişmiştir. Kamusal alanın özelleşmesine ilişkin ilk eleştiriler kamu ve özel kurumlar arasındaki ilişkiler arasında kesin bir sınır olduğu fikrine dayanmaktadır. Ancak kamu, özel sektör yaklaşımlarını benimsedikçe ve özel sektörle ortaklıklara girdikçe kamusal ve özel alan arasındaki sınır da giderek bulanıklaşmıştır. Özellikle 2008 krizi sonrasında kamu otoritelerinin azalan bütçeleri kamusal alana tavırları etkilemiş ve bu durum kamusal alana karşı daha girişimci tutumların izlenmesi sonucunu doğurmuştur (Madanipour, 2019).

2. KOVID 19 PANDEMİSİNDEN ÖNCE KAMUSAL ALAN

Wirth(1935), günümüz kentlerinin genel özelliklerinin; büyüklük, yoğunluk ve nüfusun heterojenliği olduğunu belirtir. Kentlerde, insanlar birbirine çok yakın yaşar, fakat genelde birbirini kişisel olarak tanımaz, birbirlerine yabancıdır. Bu durum modernleşmenin getirdiği sonuçlardan biri olarak, kent sakinlerinin karakteristiği olan belirgin bir yaşam tarzını gerektirir. Kentlerde, diğer insanlarla kurulan ilişkiler geçicidir ve bu ilişkiler, kişiler arasında amaçlara yönelik bir araç olarak görülür. Wirth (1935), modern dönem kentinde, eski yapılanmalarda gördüğümüz, bireyin “içinden geldiği gibi kendini ifade etme olanağından, ahlaktan ve birleşik bir toplumda yaşamaktan kaynaklanan katılım duygusundan” koptuğunu söyler. Ekolojik görüşü izleyerek, Wirth(1935), büyük ve yoğun nüfusların, kaçınılmaz bir biçimde alanların bölünmesine ve özelleştirilmesine sebep olduğunu, işlevlerin ayrılmasının daha fazla bireyin oldukça küçük bir alanda birlikte yaşamasına olanak tanıdığını ileri sürer. “Birleşik toplumun” kentte ortadan kalkması, kişisel olmayan, tanımlanmış davranış kuralları tarafından denetlenen düzenli rutinlerin hakimiyetini beraberinde getirir (Giddens, 2005).

Modern insanın giderek bireyselleşmesi ve sosyal bölünmeler sonucunda toplu yaşama duygusu zayıflamıştır. Yaşanan nüfus artışları kentin çeperlerine doğru büyümesini getirmiş, çeperlerde kurulan bu yerleşimler için büyük otoyollarla kent çevrelenmiştir. *Otomobil kenti* denilebilecek bir hale dönüşen şehirlerde, hızlı trafik yolları oluşturulmuş, sokak ve caddeler kamusal alan olmaktan çıkıp birer geçiş alanına dönüşmüşlerdir. Le Corbusier’in Atina Kartası’nda yaya ve taşıt yolunun ayrımı ve işlevsel bölgelemeyi getirmesi, kamusal alanı bir geçiş alanına dönüştürdüğü gibi binalar arasındaki ilişkileri de yok etmiştir. Bunun sonucunda kamusal alan olgusu ciddi şekilde zarar görmüştür (Mumford, 2007; Smith ve Gadeyne, 2016).

Bunu izleyen dönemde kamusal alanı ortak miras olarak görenler, bu yerleri turistlere ait yaya alanı /alışveriş alanı veya gösteri alanlarına dönüştürmüş; özellikle de geleneksel kamusal alanlar kültürel değerlerin yeniden canlandırıldığı, kolektif belleğin oluşturulmaya çalışıldığı, kültürel çeşitliliğin ortaya çıkarıldığı önemli simge alanları haline getirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte kentlerde özel sektör tarafından üretilen tema parklar, ticaret merkezleri, alışveriş merkezleri gibi yeni tip kamusal alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Gökgür, 2008). Kentlerdeki bu yeni tip kamusal alanlar satın alma gücü olan insanlara yönelik bir hale gelmiş, kapitalist sistemin getirdiği küreselleşmeyle birlikte, toplum büyük oranla bir tüketim toplumuna dönüşmüştür. Bu mevcut tüketim ideolojisi, küçük kentleri bile değiştirmiş ve küresel ekonomiden pay alma çabası; kamusal alanların giderek özelleşmesi, görsel tüketim nesnesine dönüşmesi gibi birçok probleme yol açmıştır. Kentin en ufak bir boşluğu bile bir ticaret objesine dönüştürülmüş, mağazaların tezgâhları kaldırımlara taşmış, tretuarlar birer park yeri haline gelmiş ve kayıt dışı ekonomi bu yerlerden de kendine pay çıkararak kamusal alanı özelleştirmeye çalışmıştır.

21.yüzyılın başından itibaren hayatımıza girmeye başlayan ve ilk on yıldan sonra ise tamamen etkisi altına girilen sosyal medya ve e-ticaret gibi kavramlar mekâna olan gerekliliği ortadan kaldırılabilmekte, var olan mekânları ve bu mekanlar arasındaki ilişkileri de ciddi ölçüde zayıflatabilmektedir.

Kentlerde üst gelir gruplarının gereksinimlerini karşılamaya yönelik tasarlanan “fullycondiminum flats” olarak da tanımlanan “gated communities” (kapalı siteler) şeklindeki yerleşmeler, benzer tüketim ve yaşam biçimlerinin benzer sosyal gruplar ile paylaşılabilirdiği yaşam seçenekleri sunmaktadır. Kendi biçimlerini üreten bu alanlarda yalıtılmışlık, ayrışma ve dışlama kavramları ön plana çıkarken demokratik kent yaşamının ilkeleri göz ardı edilmektedir. Kapalı duvarlı, sınırlanmış girişleri olan bu alanlar özellikle sosyal mesafelerin artışına ve sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olmaktadır. Yaşam kalitesinin, sosyal ve fiziksel yalıtılmışlığın yükseltilmeye çalışıldığı bu alanlarda kamusal yaşamdan söz etmek mümkün değildir. Kentsel antitez oluşturan bu yerleşmeler, kamusal alanının özelliklerini, işlevini ve kalitesini azaltmakta ve kamusal alanların özelleşmesine neden olmaktadır (Gökgür, 2008).

Sonuç olarak, çağdaş şehirlerdeki kamusal alanlar sermaye ve özelleştirme baskısı altındadır. Bununla birlikte yukarıda belirtilen sebepler de kamusal alan olgusuna ciddi zarar vermiş; bu etkenler, yavaş yavaş toplumsal ve fiziksel biçimlerini dönüştürerek kamusal alanın önemli ölçüde azalmasına ve kaybına yol açmıştır. Özelleşen kamusal alanlar tanımlarındaki kamuya ait olma karakterinin aksine melez bir karakter göstererek özel ve kamusal alan arasında açık bir yarımın olmadığı hibrit mekanlara dönüşmüşlerdir.

3. KOVID-19 PANDEMİSİ VE KAMUSAL ALAN

Kovid-19’a dair ilk resmi vaka, Çin’in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde Aralık 2019’da ortaya çıkmış ve hastalık kısa sürede yayılarak, dünyada büyük paniğe yol açmıştır. Çin hükümeti, uyguladığı sıkı tedbirler sayesinde kısa zamanda salgını dizginlemeyi başarmıştır. Bu tedbirlerin bazıları; sokağa çıkma yasakları, ülke genelinde seyahat kısıtlamaları, kamusal alanların kapatılması, sadece hastane, eczane ve marketlerin çalışmasına izin verilmesidir. Türkiye’de ise ilk vaka 11 Mart 2020’de görülmüştür. Bu tarihten itibaren kademeli olarak, okullar kapatılmış, sanat ve spor etkinlikleri askıya alınmış, park-mesire alanı gibi açık kamusal alanların kullanımı durdurulmuş, camilerde toplu olarak ibadet durdurulmuş, alışveriş merkezleri ve çarşılar kapatılmış, 65 yaş üzeri ve 20 yaş altı gençlerin sokağa çıkması yasaklanmış, belli günlerde de büyük şehirler ve Zonguldak için herkese sokağa çıkma yasağı getirilmiştir.

Devletin aldığı tedbirlerin yanı sıra, bireylerin de kendilerini korumaya aldıkları söylenebilir. İlk vakayla birlikte ortaya çıkan panikle birlikte çoğu kişi kendini eve kapatmış ve mümkün olduğunca kalabalık yerlerden uzak durmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda evden çalışma sistemine kısmen geçilmiş, devlet kurumları ve özel sektör de dahil olmak üzere en az kişi çalıştırma sistemi de devreye sokulmuştur. Aynı zamanda karantina dönemine denk gelen Ramazan Bayramı ve milli bayramlarda da sokağa

çıkma kısıtlaması uygulanmış ve fertlerin bu süre boyunca mümkün olduğu kadar izolasyona dikkat etmeleri istenmiştir (Şekil 2).

Kentin yasalarında ve kimliğinde önemli değişikliklere sebep olan M.Ö. 430'daki Atina vebasından, Avrupa toplumlarındaki sınıf gücü dengesini dönüştüren Orta Çağ'daki Kara Ölüm'e, birinci dünya savaşının bitmesine sebep olduğu düşünülen ve 50 milyondan fazla insanın ölümüyle sonuçlanan 1918 tarihli İspanyol gribine kadar dünya; küresel ya da ulusal olmak üzere yaşayış biçimlerini kökünden değiştiren pek çok salgınla karşı karşıya kalmış ve bu salgınların çoğu şehir yaşamında önemli izler bırakmıştır. Atina vebasından sonra zayıflayan Yunan medeniyetinin çöküşünün ardından kurulan Roma imparatorluğunun ilk işlerinden biri, şehirde sanitasyona önem vermek ve hijyen koşullarını iyileştirmek olmuştur. Bunun için büyük kanallar ve hamamlar inşa edilmiştir. 19. yüzyıldaki kolera salgınları, modern kentsel sanitasyon sistemlerinin kullanılmasına ve sağlık sistemlerinin iyileştirilmesine neden olmuştur. Sanayileşme sırasında Avrupada aşırı kalabalık gecekondü bölgelerinde solunum hastalıklarına karşı bir önlem olarak ışık ve hava ile ilgili konut düzenlemeleri getirilmiştir. Kısacası kentler yaşadıkları felaketlerden çeşitli dersler çıkartmışlardır (Thompson, 2020).

21.yüzyıla gelindiğinde karşımıza çıkan bu salgının kentteki etkilerini henüz tam olarak bilemediğimizi söylemek mümkündür. KOVID-19'un gelecekteki kamusal alan tasarımını, kullanımını ve algılarını nasıl etkileyeceğine dair ise büyük bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik aşağıdaki soruların sorulmasını zorunlu kılmaktadır.

- Kamusal alanla ilişkimiz nasıl değişecektir?
- Değişiklikler ne kadar sürecektir?
- Kamusal alan tasarımı ve hastalık bulaşımı arasındaki ilişki nedir?
- Bugün gözlemlediğimiz yeni sosyal davranışlar kalacak mı yoksa geçici mi olacaktır? İnsanların mekanlarla duygusal bağlantıları değişecek midir?
- Kentsel doğadan elde ettiğimiz faydalar nasıl değişecektir?
- Pandemi bize, sokak tasarımlarımıza dahil etmemiz gereken yeni dersler verecek midir?
- Ya da iyimser bir şekilde bu küresel deneyim bizi, kentlerimizi geliştirme ve tasarlama şeklimizi yeniden ele almamıza sevk edecek midir?

KOVID-19'un kamusal alan üzerindeki etkilerinin hayatımızın diğer yönlerinde olduğu kadar derin olup olmayacağı belirsizdir. Küresel salgının kamusal alanın planlanmasını ve tasarımını nasıl değiştirdiğinin tespit edilebilmesi yıllar alabilir. 2020'nin planlama ve tasarım noktasında bir mihenk taşı olup olmayacağı ya da sadece temel yaklaşım ve değerlerimizi değiştirmeyip sadece uygulamalarımızı değiştirecek bir dönem olarak kalabileceği bu belirsizlik alanlarından biridir. Bu noktada pandemi sonrası yaşam için, kentsel tasarım bağlamında pek çok sorular sorulabilir ve senaryolar üretilebilir.

KOVID-19, yukarıda da belirtildiği üzere, dünyanın karşılaştığı ilk salgın değildir, aynı zamanda planlama ve tasarım disiplinleri, halk sağlığını geliştirmeye ilk kez odaklanmamışlardır. Şehirlerin sıhhi koşullarının iyileştirilmesi, planlamacıları, mimarları ve mühendisleri 19. yüzyılın sonlarında şehirleri yeniden tasarlamaya yöneltmiştir (Sennett, 2018). 1990'lardan bu yana sağlık ve şehir planlaması bağlantısı yeniden canlanmış ve bu alan aktif bir akademik topluluk ve güçlü akademik yayınlarla köklü bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Bu alan; halk sağlığı, sosyoloji, çevre psikolojisi, planlama ve peyzaj mimarlığı gibi çeşitli disiplinlerden akademisyenler tarafından beslenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, uygulamalarımızı güncellemek ve güncel duruma uyum sağlamak için disiplinler arası çalışmalarla değerlendirmeler yapılarak, tasarım kararları alınmalıdır. Bu yeni fikirlerin uygulamaya nasıl entegre edileceği, daha adil, daha sağlıklı ve daha yeşil şehirler elde etmek için bu krizin nasıl kullanılacağına ilişkin sorulara yanıt aramak adına aşağıda belirtilen ana başlıklar altında bazı sorular sorulmuş ve bir tartışma açılması amaçlanmıştır.

3.1. Kamusal Alanın Kullanımının Kısıtlanması, İnsan Psikolojisi Üzerinde Nasıl İzler Bırakabilir?

Kentsel tasarım ve planlama disiplinlerinin temel amacı, insanların kendilerini rahat, konforlu ve güvenli hissettikleri yerler tasarlamaktır. Pandemi öncesi, kentlerde sık kullanılan ve başarılı olarak değerlendirilen iyi tasarlanmış kamusal alanlar insanların sıklıkla gittiği, sosyalleştiği, vakit geçirdiği ve kendilerini güvende hissettikleri mekanlardı. Ancak mevcut pandemi, özellikle diğer insanlar var olduğunda, bu alanlarla olan ilişkiyi derinden sarsmıştır. Çoğu kişi kalabalık ortamlarda virüs bulaşması endişesiyle, kendini güvensiz hissetmiş ve bu tip kamuya açık mekanlardan kendini koruma içgüdüleriyle uzak durmuştur. Sosyal izolasyon ve evde kalma önlemlerinin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi ve bu deneyimin halka açık yerlere bağlılık ve yakınlık duygusunu nasıl değiştirebileceği ise merak edilen bir konudur. Özellikle pandemi öncesi dönemde, teknolojinin gelişimi ve sokakların çocuklar için güvensiz hale gelmesinin de etkisiyle bu yaş grubunun kamusal alanlarla olan bağlantısı tartışma konusudur. Pandemi sonrasında ise getirilen kısıtlamalar çerçevesinde, kamusal alanlara uzun süreli devamsızlık nedeniyle gençler bu yerlere daha az bağlı hale gelebilir veya çevrimiçi izolasyona daha alışık olmaları beklenebilir.

Daha iyimser olarak, bu süreçte evde kalanların, parklar ve diğer kamusal alanlara ilgisi artabilir ve bu alanların kent yaşamı ve insan sağlığı için önemi toplum tarafından fark edilebilir. Ancak bu durumun toplumda, cinsiyet, yaş ve diğer boyutları itibarıyla heterojen etkileri olması muhtemeldir. Ayrıca şehir, ülke veya bölgeye göre de büyük farklılıklar beklenebilir. Algılamadaki değişikliklerin KOVID-19'un bir şehri etkilediği şiddet, kriz sırasındaki karantina önlemlerinin ciddiyeti ve hane halkı üzerindeki ekonomik etki ile korelasyon göstermesi de mümkündür.

3.2. Alışveriş Alışkanlıklarımızdaki Etkiler ve Bu Etkilerin Kentsel Kamusal Alanlara Yansıması Nasıl Olabilir?

KOVID-19 salgını sırasında ülkemizde ve dünyada sağlık otoriteleri, büyük alışveriş alanlarını ve alışveriş merkezlerini geçici bir süre de olsa kapatma kararı almıştır. Özellikle Türkiye'deki mevcut durumda, alışveriş merkezleri insanlar için neredeyse en önemli kamusal mekan halini almışken, bu mekanlara girişin kısıtlanması, başta tüketim alışkanlıkları olmak üzere bir seri değişikliğe neden olmuştur. Bu süreçte, evlerinde kalmak zorunda olan çoğu insan internet üzerinden çevrimiçi alışveriş yapmayı ya da cadde üzerinden girişleri olan alışveriş mekanlarını tercih etmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda yüksek yatırımlarla inşa edilen ve her kentte birden çok sayıda bulunan kapalı alışveriş merkezlerinin

pandemi sonrasında akıbeti bir tartışma konusu olacak gibi görünmektedir. Bununla birlikte tam tersi bir olasılıkla alışkanlıklarından vazgeçilmeyerek alışveriş merkezlerine döndüğü de görülebilir.

3.3. Yeşil Alanların Kullanımı ve Bu Alanların Tasarımları Değişiklik Gösterecek mi?

Sağlıklı şehirlerin önemli yapıtaşlarından biri yeşil alanlardır. Ancak pandemi, istediğimiz yeşil alanların türünü, dağılımını ve yeşil alanların ne sunması gerektiği konusundaki beklentilerimizi değiştirebilir. Evde kalma dönemi boyunca doğadan tamamen soyutlanan insanlar, kısıtlamalar hafifleyince park ve bahçelere akın etmişlerdir. Ancak şehirlerdeki yeşil alan yetersizliği ve büyük yeşil alanların topluluğunun büyük bir çoğunluğu tarafından yürüyüş mesafesinde olmaması gibi sebeplerden dolayı, çoğu kişi bu alanları kullanamamıştır. Kullananlar ise yoğun talepten dolayı sosyal mesafe kurallarına uyamamıştır. Bu bağlamda şehirde bir *sığınak* görevi gördüğünü anladığımız yeşil alanların çoğalmasına, mevcut bulunanların geliştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmüştür. Örneğin, bu nedenle tasarımcıların, takım sporları yerine bireysel kullanım için daha fazla alan oluşturması gerekebilir. Koşu parkurları ve yolları genişletilebilir. Ve sosyal mesafeyle ilgili yeni beklentiler, bireylerin yeşil alanlarda nerede egzersiz yapabileceğini yeniden değerlendirmeyi gerektirebilir. Mevcut yeşil alanların yeterli olmadığı göz önüne alındığında, yeni veya genişletilmiş egzersiz altyapısına da ihtiyaç duyulabilir. Ayrıca kısıtlamalardan en çok etkilenen yaşlılar ve çocuklar için de yakın çevrede bulunan parkların önemi ortaya çıkmıştır. Bu alanların kullanımını kısıtlamanın hafifletildiği günlerde bir hayli artmıştır.

Doğaya görsel erişimin bile önemli fiziksel ve zihinsel sağlık yararları olduğu bilinmektedir (Vellarde vd., 2007). Bu konuda bilimsel çalışmaların devam etmesine rağmen mevcut literatür yeşil alanların sağlık yararlarını belgelemiştir (Gascon ve diğerleri, 2015; Rojas-Rueda ve diğerleri, 2019; Van den Bosch ve Ode Sang, 2017). Bu bağlamda planlamacıların ve yerel yönetimlerin kriz sonrası dönemde bu konu üzerinde durması gerekmektedir.

3.4. Sokaklar Yeniden mi Şekillenecek?

KOVID-19 salgınının kentler ve doğa üzerinde olumlu denebilecek etkileri olduğu söylenebilir. Ancak bu etkilerin uzun vadeli olup olmayacağı bilinmemektedir. Evde çalışma sisteminin teşvik edilmesi ve sokağa çıkma kısıtlamalarının sonucunda, başta büyükşehirler olmak üzere, çoğu kentte araç kullanımının azalmasına bağlı olarak hava kalitesinin yükseldiği gözlemlenmiştir. Ancak kısıtlamaların kalkmasıyla birlikte kent yaşamı yeniden hızlanmış, fakat eskiden çok yoğun olan toplu taşıma araçları boş kalmış, kişiler iş yerlerine özel araçları ya da gidilebiliyorsa bisikletleri kullanarak gitmeye başlamışlardır. Trafik azaltmak ve sosyal mesafeyi korumak adına bisiklet ve yürüyüş yolları bu bağlamda büyük önem kazanmıştır. Bu yüzden pandemi sonrasında, kaldırımların genişletilmesi ve bisiklet yollarının geliştirilmesi, olmayan yerlerde ise eklenmesi gerekmektedir.

Sosyal mesafe kapsamında mağaza, hizmet ve kamu tesislerine sınırlı sayıda kişi alınmaktadır. Bu yüzden bu binaların girişlerinde, sıra beklenirken bireylerin 1,5 metre mesafe kuralına uygun olacak şekilde bekleyebilmeleri için işaretlemeler yapılmıştır. Bundan sonra yeni tasarlanacak yerlerde yeni kuyruk normlarına uyum sağlamak için daha fazla alan eklenmesi söz konusu olabilir.

3.5. Ulaşım Alışkanlıkları-Nasıl Etkilenecek?

Salgın sonrasında toplu taşıma ile seyahat etmek konusunda korkular oluşmuştur. Hubei'de yapılan bir araştırma, KOVID-19'un uzun mesafeli bir otobüs yolculuğu boyunca bir kişiden dokuz kişiye yayıldığını göstermektedir (Null ve Smith, 2020). Bu yüzden bireyler seçme şansları olduğunda, virüssüz

sürücüler ve dezenfekte olduğundan emin oldukları kendi arabalarını veya taksileri kullanmayı tercih edeceklerdir. Bunun sonucunda karşı karşıya kalınabilecek sorunlar; toplu taşıma sistemlerinin iflas etmesi, çevre ve toplum üzerindeki; özel araç trafiğinde, tıkanıklıkta, kirlilikte artış ve daha fazla sosyal bölünme gibi olumsuz etkilerin daha fazla görülmesi olabilir.

3.6. Kamusal Alanların Taşıma Kapasiteleri Değişecek mi?

William Whyte, kentte, kamusal mekanlardaki gözlemleri sonucunda mekanların doğal bir taşıma kapasitesine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu gözlemlerde bireylerin New York'taki ofis binalarının dışındaki basamaklarda kümeleneneceğini ve toplam insan sayısının, zorunlu olarak kapasitede değil, buna yakın bir yerde duracağını öngörmüştür. Her bir mekanın taşıma kapasitesine sahip olduğunu ve alanın kapasiteye yakın olması durumunda bireylerin sezgisel olarak boşlukta kalmayacağı hipoteziyle; toplumun her bireyinin “çok fazla”nın neye benzediğine dair sezgisel bir duyguya sahip olduğunu söylemiştir (Whyte, 1980). Bu hipotez, pandemi sonrasındaki dönemde “kalabalık” kavramının yeniden irdelemesine ve mekanların doluluk kapasitelerinin değişkenlik göstereceğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Geçmiş Antik çağlara kadar uzanan kamusal alanlar, tarih boyunca pek çok farklı işlev görmüştür. Antik Yunan'da demokrasinin kent mekanındaki yansıması şeklinde tezahür ederek bir müzakere alanı olmuş; Roma'da, imparatorluğun bütün ihtişamını yansıtan gösterişli eğlence ve toplanma alanına dönüşmüş; Ortaçağ kentinde bir ticaret ve pazar yeri olarak hizmet etmiş; 18. yüzyıla gelindiğinde siyasal erk tarafından bir araç olarak belli amaçlara hizmet etmek için kullanılmış; modern dönemde ise bireylerin bir araya gelerek fikirlerini beyan ettiği ve kamuoyu oluşturabildikleri bir mekan haline gelmiştir.

Günümüz kentinin kapitalizm, tüketim kültürü, gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisi etkisinde aldığı yoğun göçlerle birlikte kentte tehlikenin artması, metropolün bilinmezliğine karşı duyulan korku, kitle iletişim araçlarının özel alana girmesi, kendini güvene almak isteyen insanların metropolden koparak kendi iç mekanlarına, iç bölgelerine çekilmelerine neden olmaktadır. Kentsel alanın farklılaşmış bölgelere ayrılması, gündelik yaşamın gerekliliklerinin bu bölgeler içerisinde giderilmesi ve toplumsal sınıflar arasında sınırların giderek keskinleşmesi günümüz kent yaşamı içerisinde kamusal alanın paylaşımına engel olmaktadır. Nihayetinde, “herkes”e açık olan, “herkes” tarafından ortak olarak paylaşılan/paylaşılması gereken kamusal alan giderek parçalanmakta ve yok olmaktadır (Dedeoğlu, 2008).

Tüm dünyayı olduğu gibi ülkemizi de etkisi altına alan KOVID-19 salgınının kamusal alan tasarımını, algılarını, kullanımını ve yönetimini nasıl etkileyeceğini tam olarak bilmek henüz zordur. Ancak bu kriz mevcut süreci olumlu yönde değiştirebilir. Sağlıklı kentlerin ve başarılı kamusal alanların insan sağlığı üzerindeki etkisi eskisinden daha çok konuşulmaktadır. Bu da ileriki süreçte otorite ve planlamacılar bu yönde kararlar almaya yöneltebilir. Kamusal alanların KOVID sonrası dünyada sosyalleşme, toplum inşası ve kimlik oluşumu için önemli ve yadsınamaz bir rolü olacağı söylenebilir.

Kentsel kamusal alanın doğru şekillendirilmesi, demokratik bir yönetişimin düzgün işleyişini yansıtır. Yüzyıllar boyunca bu kadar çok dönüşümden sonra, artık bu kamusal alan kalıntılarıyla başa çıkmamız gereken bir noktadayız. Bunlar şehirlerin dönüşümündeki kilit odaklardır. Belirli bir kamusal alanın başarısı sadece mimarın, kent tasarımcısının veya şehir planlamacısının elinde değil; mekanı benimseyen, kullanan ve yöneten insanlara da bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Dedeoğlu, E., 2008. “Çağdaş Metropolde Görünmeyen Sınırlar ve Kamusal Alanın Yitimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Dickenson, C.P., 2017. On the agora : The evolution of a public space in Hellenistic and Roman Greece, Brill Publication.
- Felekoğlu, M., 2013. “Kamusal Alanın Gelişimi İçinde Sinemanın Yeri; Ankara Örneği”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gascon, M., Mas, M.T., Martínez, D., Dadvand, P., et al. 2015. Mental health benefits of long-term exposure to residential green and blue spaces: A systematic review. *Int. Journal of Env. Research and Public Health*. 12(4): 4354–4379.
- Giddens, A., 2005. *Sosyoloji, Kısa Fakat Eleştirel Giriş*, Çev.: Beşirli, H., Phoenix, Ankara.
- Gökgür, P., 2008. *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, Bağlam Yayınevi, İstanbul.
- Habermas, J., 2000. *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev.: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları.
- Madanipour, A. Rethinking public space: between rhetoric and reality. *Urban Design International*. (2019)24:38–46
- Mumford, E., 2007. *CIAM Urbanism After the Athens Charter*. (1992)7: 4, 391-417
- Null, S., Smith, H., 2020. COVID-19 Could Affect Cities for Years. <https://www.wri.org/blog/2020/03/covid-19-could-affect-cities-years-here-are-4-ways-theyre-coping-now>. Erişim tarihi: 8 Nisan 2020
- Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt Ve Richard Sennett’in Kamusal Alan Yaklaşımları. *sosyolojik Düşün*. 2(1) 45-54.
- Onat, N., 2013. *Kamusal Alan ve Sınırları: Hannah Arendt ve Jürgen Habermas’ın Yaklaşımları*, Durak Yayınları, İstanbul .
- Özbek, M., 2004. *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Rojas-Rueda, D., Nieuwenhuijsen, et al. 2019. Green spaces and mortality: a systematic review and meta-analysis of cohort studies. 3: 469-477.
- Roth L.M., 2000, *Mimarlığın Öyküsü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Sennett, R., 2018. *Building and Dwelling: Ethics for the City*. Penguin Random House, London.
- Sennett, R., 2002. *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Çev.: Serpil Durak, Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Smith, G. ve Gadeyne, J., 2016. *Perspectives on Public Space in Rome, from Antiquity to the Present Day*, Routledge Publication.
- Thompson, D., 2020. How Disaster Shaped the Modern City. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/10/how-disaster-shaped-the-modern-city/615484/> Erişim tarihi 8 Mayıs 2020
- TDK (2020). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi.8 Nisan 2020
- M Van den Bosch, M., Ode Sang, 2017. Urban natural environments as nature-based solutions for improved public health – A systematic review of reviews. 158: 373-384.
- Velarde, M.D., Fry, G., Tveit, M., 2007. Health effects of viewing landscapes - Landscape types in environmental psychology. *Urban Forestry and Urban Greening*. 6(4):199-212.
- Whyte, W., 1980. *The Social Life of Small Urban Spaces*. Project for Public Spaces, New York.
- ZABCI, (Çulha) F., 1997. “Siyasal Kuramda Kamusal Alan Sorunu: Habermas ve Arendt” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.